

PAX

Vrede.
Wie
durft?

Magazine

4 Winter 2021
www.paxvoorvrede.nl

Interview
Mercedes
Zandwijken

Foto: Nadine Stijns

Dit was de Vredesweek

**Syrische vluchtelingen
in Libanon**

In de boomtoppen langs de begraafplaats

Foto: Sandra Kalsbeek

Goden of apen. Wie we ook als schepper of verre familie omarmen, wat we ook als oorsprong van onze soort zien, strijd, conflict en oorlogen trekken als aderen door onze geschiedenis. Alsof we ellende nodig hebben om te overleven. Waarom anders houden we zo iets in stand? Vrede en conflict lijken via een vaste choreografie te dansen. Maar anders dan in een tango, kunnen ze zonder elkaar. Vrede heeft oorlog niet nodig om zichzelf te definiëren. Zoals, wanneer de wolken wegtrekken, de zon daarachter altijd voor ons geschenen blijkt te hebben. En zoals, wanneer de wapenen zwijgen, de vogels weer fluiten.

Van alle opnames die ooit zijn gemaakt, is er één van een ongelooflijke kracht. Om 11 uur, op de 11e dag van de 11e maand van het jaar 1918 stopte de Eerste Wereldoorlog. Geluid kon nog niet worden opgenomen. Toch is recent een reconstructie gemaakt...via schokgolven die op filmopnames terecht kwamen, is te achterhalen hoe het geklonken moet hebben: als een oud en nieuw zonder champagne en gelukwensen. Je snapt direct waarom Syriërs, die voor de bombardementen vluchtten, rond de Nederlandse jaarwisseling teruggeworpen worden in nare herinneringen. Terug naar 1918...we horen de laatste beschietingen. Er vallen doden die worden opgeteld bij de 17 miljoen mensen die al het leven lieten. De laatste explosie echoot lang na. Stilte. De mensen die het geluid reconstrueerden, voegden er vogelgezang aan toe. Voor het contrast en wetend dat vogels weer met elkaar konden praten. Ook in de boomtoppen rond de gigantische begraafplaatsen die werden gevuld met burgers en soldaten. Het was vrede in Europa, eventjes. En dan volgt de Tweede Wereldoorlog. Vrede. Balkanoorlog. Vrede...en wat komen gaat.

Wie weet komt er ooit een einde aan deze dodendans. Wellicht is het dagdromerij dat te denken en te proberen verandering te brengen. Maar toch is het dat laatste wat mijn collega's bij PAX doen. De afgelopen 1382 dagen is PAX mijn werkgever en tweede thuis geweest. Maar nu vertrek ik. Het was een voorrecht om met zoveel koppige en moedige mensen te mogen optrekken. Houd vol. Want dansen moet staan voor vrijheid, in zonschijn, met zingende vogels in boomtoppen. ♦

Hein Bosman

Reageren? Mail naar achterban@paxvoorvrede.nl

PAX boekt resultaten

Dagelijks zetten PAX-medewerkers zich wereldwijd in voor vrede en slachtoffers van geweld. Wat hebben we de afgelopen periode samen met onze lokale partners bereikt?

Colombia bloedkolen

Eind november 2021 is PAX gestart met een nieuwe fase van haar campagne tegen bloedkolen.

Dit was de Vredesweek 2021

In september vond de jaarlijkse Vredesweek van PAX plaats, dit jaar rondom het thema 'inclusiviteit'. Door heel het land zetten honderden vrijwilligers zich in om met tal van activiteiten te laten zien dat polarisatie en uitsluiting niet de norm moet zijn.

Libanon

In november publiceerde de Refugee Protection Watch-coalitie het nieuwste rapport waarin de benarde situatie van Syrische vluchtelingen in Libanon wordt belicht.

Interview Mercedes Zandwijken

Mercedes Zandwijken ontving in september de PAX duif. "Een eer en een grote verrassing," zegt ze. Met de door haar bedachte Ketu Koti Tafels komen mensen dichterbij elkaar.

Colofon

PAX Magazine Nummer 2/Zomer 2021
PAX staat voor vrede. Samen met mensen in conflictgebieden en kritische burgers in Nederland werken wij aan een menswaardige en vreedzame samenleving, overal in de wereld.
PAX Magazine verschijnt elk kwartaal en wordt toegezonden aan donateurs, sympathisanten en andere geïnteresseerden.
Redactie Mike van Ham.
Aan dit nummer werkten mee Janneke Juffermans, Marja de Groot, Hein Bosman, Marlou van Campen, Florian Handgraaf, Peter Biro, Maarten Verberk, Eva de Boer.
Fotografie o.a. Lize Kraan, PAX
Basisvormgeving Het IJzeren Gordijn, Amsterdam
Vormgeving Van Deventer, 's-Gravenzande
Druk Van Deventer, 's-Gravenzande
ISSN 2352-300X

PAX

St. Jacobsstraat 12
 3511 BS Utrecht
 Postbus 19318
 3501 DH Utrecht
 Tel: 030 - 233 33 46
 achterban@paxvoorvrede.nl
 www.paxvoorvrede.nl
 IBAN: NL03TRIO 0390 5150 00

PAX Magazine is beschikbaar in gesproken vorm voor mensen met een leesbeperking bij de Christelijke Bibliotheek voor blinden en slechtzienden. Wilt u een abonnement op dit tijdschrift in een aangepaste leesvorm of wilt u hierover meer informatie? Dan kunt u contact opnemen met de CBB, tel. nr. 0341-56 54 99, e-mail: info@cbb.nl

Nederlandse luchtaanval op Hawija, dreunt nog steeds door

"Ziet hij eruit als een terrorist?" Collega Saba Azeem van PAX was in Hawija (Irak) en laat me een foto zien van een schattig jongetje. Ik schat hem op een jaar of acht. Hij kijkt pienter in de camera. Het zijn niet de woorden van Saba, maar van de vader van het jongetje.

Hawija. In juni 2015 voerde de coalitie, geleid door de VS, daar een luchtaanval uit op een munitiefabriek van ISIS. Pas in 2019, na onthullingen in de media, bekende het kabinet dat Nederland de aanval heeft uitgevoerd. Er kwamen Kamervragen en de minister moest een aantal keer terugkomen naar de Kamer met meer informatie. Hoewel er veel onduidelijkheid is over het aantal burgerslachtoffers, wordt aangenomen dat er tenminste 70 mensen zijn omgekomen bij de aanval. Mogelijk zijn het er meer. Saba Azeem en Roos Boer van PAX reisden af naar Hawija om samen met de Irakese organisatie Al Ghad de nasleep van de aanval te onderzoeken. Wat is precies de impact en hoe groot zijn de gevolgen nu?

Want een bombardement is meer dan alleen een gruwelijk moment. Het markeert het begin van een zeer moeizame weg naar herstel. Het laat een verwoeste gemeenschap achter waar de hele infrastructuur van huizen, ziekenhuizen, scholen, drinkwatervoorzieningen en rioleringen is vernietigd. Maar op de lange termijn spelen ook vragen als hoeveel mensen zijn een dierbare verloren en hebben een trauma oplopen? Hoeveel mensen verloren hun bron van inkomsten? Kunnen de mensen die op de vlucht zijn geslagen weer terugkeren?

Als het onderzoek is afgerond, zal PAX in 2022 samen met de Universiteit van Utrecht en Al Ghad een rapport uitbrengen over de langetermijneffecten van de luchtaanval op Hawija. Samen met partners laat PAX zien wat de lange termijn impact is van bombardementen in dorpen en steden en maken we ruimte voor de verhalen van slachtoffers. Over de impact van verschillende vormen van geweld tegen burgers publiceerde we in juni het boek 'On Civilian Harm' dat u op onze website paxvoorvrede.nl kunt vinden.

Dankzij uw hulp kunnen we deze onderzoeken doen, de verhalen van slachtoffers blijven vertellen en samen werken aan vrede. Dank voor uw steun! ♦

Anna Timmerman, directeur PAX

PAX in de media

Ook de afgelopen maanden is het belangrijke werk van PAX veelvuldig in het nieuws geweest. Onze experts spraken met tv, radio en kranten.

Zo kwam Thomas van Gool uitgebreid aan het woord in zowel **Trouw** als **NRC**. Dit vanwege de release van het rapport 'Don't Buy Into Occupation'. Dat gaat over hoe (Nederlandse) financiële instellingen betrokken zijn bij de industrie rond de illegale Israëlische nederzettingen.

Over de Vredesweek, en het thema 'Inclusief Samenleven', spraken meerdere collega's met de pers. Directeur Anna Timmerman was te horen op **Radio 5**. Onze Anne Hertman sprak op **RTV Utrecht** en identiteitsmedewerker Edwin Ruigrok werd geïnterviewd door **Trouw**.

Ook was er meer aandacht voor Srebrenica. **De Volkskrant** schreef een prachtig artikel over de theatervoorstelling Gevaarlijke Namen (zie PAX Magazine #3 van dit jaar). Ook het **Algemeen Dagblad** besteedde er aandacht aan.

Toine Heijmans schreef een column in **de Volkskrant** 'Hoe de tolk van Srebrenica kijkt naar het treuzelend evacueren uit Kabul'. De tolk, Hasan Nuhanović, wordt aangehaald over de 'onversaagde steun en vriendschap' van onder meer Dion van den Berg en Mient Jan Faber van PAX. "Het is dankzij hen dat ik niet mijn geloof ben verloren in de mensheid. Dat is waarom ik niet compleet ben verwoest."

Jan Gruiters, oud-directeur van PAX, was als expert betrokken bij de evaluatie van de Uruzgan-missie, en werd daarom bevestigd door **NRC** over de missie in Afghanistan en de evacuatie van onder andere de tolken.

Collega Wim Zwijnenburg sprak in **Nieuwsuur** over de droneaanvallen in Afghanistan, en met **Radio1** over Turkse drones. Daan Kayser was ook te horen op **Radio1** om te praten over een door PAX gewenst verbod op killer robots.

PAX boekt resultaat in een wereld vol conflicten

PAX werkt aan de bescherming van burgers tegen oorlogsgeweld, het beëindigen van gewapend geweld en het opbouwen van inclusieve vrede. Dit doen we in conflictgebieden wereldwijd, samen met lokale partners en mensen die, net als wij, vinden dat iedereen recht heeft op een menswaardig leven in een vreedzame samenleving.

Door: Marlou van Campen

Welke resultaten hebben we recent behaald en waar zijn we mee bezig?

- Sinds januari 2021 zijn kernwapens illegaal. Dat is het resultaat van het **VN-kernwapenverbod** waaraan PAX heeft meegewerkt. De ontwikkeling, opslag, dreiging met en inzet van kernwapens is daarmee eindelijk verboden.
- Dankzij druk van PAX hebben inmiddels **77 banken en pensioenfondsen** verklaard niet meer te investeren in kernwapens. Daaronder ook ABP, het grootste Nederlandse pensioenfonds.
- In de afgelopen jaren beëindigden verschillende bedrijven de productie van **clusterbommen**.
- In 2014 trad het **Wapenhandel Verdrag** (ATT) in werking. PAX hamert er al jaren op dat Europese landen moeten stoppen met het exporteren van wapens naar Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten.
- Jaarlijks **onderzoek in Irak en Zuid-Soedan** helpt burgers een stem te geven en om een veiligheidsbeleid te ontwikkelen dat beter aansluit op de behoeften van lokale gemeenschappen.

Conflict en milieu

- De defensie-industrie is wereldwijd één van de grootste veroorzakers van CO₂-uitstoot. Ook gaat er grote vervuiling gepaard met conflicten. Denk aan giftige oorlogsresten, radioactieve straling

na het testen van kernwapens, in brand gezette oliebronnen en aanvallen op industriegebieden met zware chemicaliën. PAX brengt de milieu-impact en gevolgen voor de gezondheid van burgers van deze conflicten in kaart.

- Klimaatverandering speelt een grote rol in het veroorzaken van conflicten. PAX heeft de VN Veiligheidsraad voorgelicht over de samenhang tussen klimaat en conflict en over maatregelen die genomen moeten worden om burgers tegen deze effecten te beschermen.

Vervuild Syrie worstelt met ernstig watertekort.

Meeste slachtoffers explosieve wapens in bevolkte gebieden zijn burgers.

Nederland

- PAX werkt in Nederland samen met meer dan 80 **'Ambassades van Vrede'**. Zij dragen met lezingen, gastlessen op scholen, ontmoetingen met vluchtelingen en filmmiddagen bij aan wederzijds respect, waardering en betrokkenheid tussen gemeenschappen.

Resultaten PAX

- In de jaarlijkse **Vredesweek** geven we samen met vrijwilligers het signaal af dat vrede niet vanzelfsprekend is, maar iets waar je elke dag in je eigen omgeving aan kunt bijdragen.
- Het project **'Verhaal van mijn vlucht'** vermindert discriminatie, stereotypen en vooroordelen.
- PAX zette het thema **'killer robots'** en autonome wapens op de politieke agenda. In 2021 nam D66 het initiatief om autonome wapens te reguleren en killer robots te verbieden.

'Verhaal van mijn vlucht' in de klas.

Europa

- PAX en partners hebben in Europa en bij de VN de ernstige mensenrechtenschendingen als gevolg van de inzet van **bewapende drones** in antiterrorisme operaties op de kaart gezet. Inmiddels heeft het Europese Parlement zich hierover uitgesproken. We blijven oproepen tot strenge internationale regelgeving.
- PAX maakt zich al vanaf 1995 hard voor de erkenning van het leed van overlevenden en nabestaanden van de genocide van **Srebrenica**. Samen met hen zetten we ons in voor lobby en bewustwording. In het herinneringscentrum in Potočari/Srebrenica bouwen we een professioneel archief op. We werken met Nederlandse scholen en instellingen aan beter onderwijs over Srebrenica. En we zijn mede-initiatiefnemer van de theaterproductie Gevaarlijke Namen, waarin voor het eerst een overlevende en een Dutchbatter samen op het toneel staan.

Srebrenica-Potočari herdenkingscentrum.

Midden-Oosten

- PAX en partners brachten 50 jongeren uit de **Westelijke Jordaanoever** bijeen voor positieve, vreedzame verandering in hun gemeenschap. De jongeren kregen training in onder meer Palestijnse verkiezingswetgeving, gendergelijkheid en het opzetten van een beweging en lobby.
- Samen met partnerorganisaties in **Libanon en Syrië** onderzoekt PAX de leefomstandigheden en veiligheid van Syrische vluchtelingen in Libanon. We luiden de noodklok over de steeds uitzichtlozere situatie van Syrische vluchtelingen en zorgen voor een platform waar zij hun ervaringen kunnen delen. De rapporten en aanbevelingen van PAX krijgen veel aandacht van overheden, de EU en de VN.
- In **Zuid-Libanon** produceerden we samen met lokale partner Tiro een film die de traditionele genderrollen ter discussie stelt. Met een Mobile Cinema vertoonden we in dorpen het verhaal over een voetballend meisje, met aansluitend discussie en dialoog over gender.

Jongeren in Palestina.

Afrika

- Geweldloze activisten, waaronder veel vrouwen en jongeren, brachten in 2019 de dictatuur in **Soedan** ten val. PAX en partners zorgden ervoor dat vrouwen en jongeren betrokken bleven bij het democratiseringsproces. De recente militaire staatsgreep is echter een enorme klap voor de prille democratie in Soedan. Samen met onze lokale partners steunen we waar mogelijk de Soedanese bevolking om een burgerregering aan de macht te krijgen.

- In **Zuid-Soedan** zijn rond 2000 duizenden mensen vermoord en tien-duizenden mensen van hun land verdreven voor oliewinning. PAX zette dit onrecht in 2010 op de kaart en zet zich nu in voor compensatie en herstel voor de slachtoffers.
- **Congo** wordt geteisterd door conflicten over toegang tot land als gevolg van overstromingen, het instellen van natuurparken en de komst van gewapende veeboeren uit het buitenland die land claimen. PAX bemiddelt bij deze conflicten.

Overleg met slachtoffers in Zuid-Soedan.

Latijns-Amerika

- Europa's grootste energiebedrijf Enel is, mede dankzij onze campagnes, gestopt met de inkoop van 'bloedkolen' uit **Colombia**. Bloedkolen zijn steenkolen waarbij tijdens de winning, grootschalige mensenrechtenschendingen zijn gepleegd.

Lobby

- PAX zorgde er mede voor dat het Syrische maatschappelijk middenveld aan tafel zat tijdens de belangrijkste internationale **donorconferentie over Syrië in Brussel**. We zetten ons in om belangrijke toezeggingen te krijgen van de Europese Unie en andere donorlanden op het gebied van justitie, vredesopbouw, vluchtelingenopvang en mensenrechten.
- Door de **Eerlijke Geldwijzer**, waarin PAX een van de deelnemende organisaties is, stoppen steeds meer financiële instellingen met beleggen in bedrijven die wapens leveren aan gewelddadige regimes. ♦

Doe mee

Een wereld zonder oorlog en geweld. Het lijkt een droom, maar PAX geeft nooit op. En we boeken resultaat. Doe mee en steun PAX op paxvoorvrede.nl/steun-pax

Bloedkolencampagne eist actie van mijnbouw- en energiebedrijven voor Colombiaanse slachtoffers

Eind november 2021 is PAX gestart met een nieuwe fase van haar campagne tegen bloedkolen. We vragen aandacht voor de verantwoordelijkheid van energiebedrijven en investeerders in Europa voor de genoegdoening van slachtoffers van geweld in de Colombiaanse mijnbouwregio Cesar. De tijd dringt, want door de energietransitie in Europa dreigen de energiebedrijven zich terug te trekken uit de steenkolen-industrie. Dan blijven de slachtoffers mogelijk zonder enige vorm van compensatie achter.

Door: Janneke Juffermans

De elektriciteit voor onze huizen kwam dus ook van deze 'bloedkolen'.

In april 2016 organiseerde PAX een internationale sprekerstoer, als onderdeel van de campagne 'Stop Bloedkolen!'. Hierbij werd aandacht gevraagd voor het oorlogsgeweld bij de winning van steenkolen die in Europa worden gebruikt voor energieproductie. In een gebied waar mijnbouwbedrijven Drummond (VS) en Glencore (Zwitserland) actief waren, werden Colombiaanse boeren door rechtse gewapende milities van hun land verdreven of vermoord. Het land kwam later in handen van de mijnbouwbedrijven die vervolgens energiebedrijven zoals Nuon (Vattenfall) en Essent (RWE) van steenkolen voorzagen. De elektriciteit voor onze huizen kwam dus ook van deze 'bloedkolen'.

Vijf jaar later is er weinig veranderd

Tijdens de sprekerstoer reisden twee Colombiaanse slachtoffers met PAX mee langs parlementariërs. Zij vroegen de betrokken energiebedrijven om aandacht voor het probleem en eisten genoegdoening om hun leven weer op te kunnen bouwen. Maar inmiddels zijn we vijf jaar verder en is nauwelijks iets veranderd in Cesar. Nog maar weinig families hebben compensatie ontvangen voor de door hen geleden schade. Veel ontheemde slachtoffers wonen nog steeds onder erbarmelijke omstandigheden in achterbuurten van provinciesteden.

Colombia bloedkolen

Ondertussen zijn de energiebedrijven verwickeld in een energietransitie naar duurzamere energiebronnen en willen zich terugtrekken uit steenkool. De slachtoffers vrezen dat de bedrijven zullen weglopen van hun verantwoordelijkheid. Reden voor PAX om opnieuw een tour langs betrokken partijen te organiseren. Dit keer virtueel omdat de slachtoffers vanwege de coronamaatregelen moeilijk naar Europa kunnen reizen.

Bedrijven zijn verantwoordelijk

Joris van de Sandt, campagneleider en hoofd beleid Latijns Amerika van PAX: "Energiebedrijven die in verband gebracht worden met grootschalige mensenrechtenschendingen zijn verplicht om bij te dragen aan genoegdoening en herstel, volgens internationale richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO), zoals de OESO richtlijnen en de UN Guiding Principles over ondernemingen en mensenrechten. Het probleem met deze richtlijnen is dat zij niet juridisch afdwingbaar zijn."

Vandaar dat PAX de energiebedrijven met de nieuwe sprekerstoer tot actie probeert aan te zetten. De tijd dringt. Van de Sandt: "In verschillende Europese landen en ook binnen de EU zijn er discussies gaande om die richtlijnen wél in wetgeving om te zetten, omdat bedrijven zich niet uit zichzelf aan deze richtlijnen houden."

Tegelijkertijd betekent het niet dat de energiebedrijven geen verantwoordelijkheid hoeven te nemen als deze wetgeving er nog niet is. In juli 2021 publiceerde SOMO een rapport over deze zaak dat concludeert dat Europese energiebedrijven die al lang op de hoogte waren van de mensenrechtenimpact van steenkolenwinning, maar toch steenkolen uit Colombia bleven gebruiken, zonder een wezenlijke bijdrage te leveren aan de reparatie van de slachtoffers, na verloop van tijd medeverantwoordelijk zijn geworden voor de misstanden.

Het is niet zo dat er helemaal niets is gebeurd tussen nu en 2016. Van de Sandt: "Naar aanleiding van sprekerstoer in 2016 is het debat over bloedkolen echt goed losgebarsten. Energiebedrijven zetten overleggroepen op en zijn in Colombia

bij mijnbouwbedrijven en slachtoffers op bezoek gegaan. Ze spraken af om hun toeleveranciers te controleren op hoe zij omgaan met arbeidsrechten en mensenrechten. Maar niemand weet hoe zo'n audit (periodieke evaluatie) plaatsvindt. De rapporten worden niet openbaar gemaakt. Als er wordt gezegd dat de bedrijven door de audit zijn gekomen, dan weten we niet waarom. Dan is het toch een beetje de slager die zijn eigen vlees keurt."

Compensatiefonds

Tijdens de virtuele sprekerstoer van eind dit jaar zijn er afspraken met energiebedrijven in verschillende Europese landen, investeerders zoals pensioenfondsen, en parlementariërs en overheidsinstellingen. Van de Sandt: "In Duitsland komen De Groenen in de regering en ook in Zwitserland wil men ons graag te woord staan. En in Zweden brengen we mogelijk een bezoek aan Vattenfall" (voorheen Nuon in Nederland).

De Colombiaanse gedupeerde boeren hebben twee concrete voorstellen aan zowel de mijnbouw- als de energiebedrijven. Ondernemingen moeten zich opnieuw committeren aan een serieuze dialoog met slachtoffers, om terug te kijken op het gewelddadige verleden en te bekijken hoe zij kunnen bijdragen aan genoegdoening. Daarnaast stellen zij aan de bedrijven voor om een compensatiefonds voor slachtoffers op te richten. Daarmee kunnen bijvoorbeeld studiebeurzen voor kinderen van slachtoffers betaald worden, een herdenkingsmonument worden bekostigd of een landbouwcoöperatie voor net teruggekeerde boeren mee worden opgezet.

Maar ook kan de toer dienen als boost voor de discussie over bindende wetgeving voor MVO in Europese landen. Van de Sandt: "De casus van de bloedkolen, en de vrijblijvende manier waarop daar door de jaren heen door het bedrijfsleven en overheden is gereageerd, laat heel goed zien waarom vrijwillige richtlijnen niet hebben gewerkt. Het is hoognodig dat deze worden verankerd in verplichtende wetgeving, eerst op nationaal niveau maar uiteindelijk ook op Europees niveau, of internationaal met een bindende VN-verklaring over MVO." ♦

Stop Bloedkolen! De twee campagnes

In 2016, tijdens de eerste sprekerstoer spraken twee Colombiaanse slachtoffers (onder wie Maira Méndez, dochter van een vermoorde vakbondsleider) op aandeelhoudersvergaderingen van energiebedrijven in diverse landen (o.a. Duitsland, Zweden, Italië), met parlementariërs en wethouders in gemeenten die bloedkolen gebruikten (zoals Amsterdam). Ook heeft PAX publieke debatten georganiseerd. In de jaren daarna ontving PAX vertegenwoordigers van energiebedrijven, leidde die rond in de mijnbouwregio in Cesar en ging met ze op bezoek bij slachtoffergemeenschappen.

In november en december van dit jaar zal er opnieuw een sprekerstoer worden georganiseerd, deze keer virtueel in verband met de huidige reisbeperkingen. In zekere zin is deze sprekerstoer een reprise van die van 2016, maar toch is de boodschap van de deelnemende slachtofferleiders deels nieuw, omdat de energietransitie nu de achtergrond van de discussie vormt.

Dit was de Vredesweek

In september vond de jaarlijkse Vredesweek van PAX plaats, dit jaar rondom het thema 'inclusiviteit'. Door heel het land zetten honderden vrijwilligers zich in om met tal van activiteiten te laten zien dat polarisatie en uitsluiting niet de norm moet zijn.

Door Florian Handgraaf

Van start met de Vredesweek

"Een inclusieve samenleving is een absolute voorwaarde voor vrede," zei de Utrechtse burgemeester Sharon Dijksma tijdens de Vredesweeklezing in de Domkerk. "Zorgen voor meer diversiteit is een gedeelde verantwoordelijkheid. Niet alleen van een overheid, niet alleen van scholen, bedrijven, sportclubs en maatschappelijke organisaties zoals PAX; het is onze verantwoordelijkheid. Zoek elkaar op, ontdek elkaar en help elkaar. Wees het eens met elkaar of volstrekt oneens, maar... bén er voor elkaar. Durf het licht te zijn."

Burgemeester van Utrecht, Sharon Dijksma, sprak tijdens de Vredesweeklezing in de Domkerk: "Als burgemeester zet ik me in voor onze inclusieve stad. We zijn er nog niet, maar met iedere dag een beetje beter blijven we op de goede weg." © Lize Kraan

Schrijvers Abdelkader Benali en Natascha van Weezel analyseerden het polariserende, maatschappelijke debat. "Don't be a bystander. Soms moet je buiten je eigen groep treden om het voor iemand op te nemen die wordt buitengesloten." © Lize Kraan

2021

'Soms moet je buiten je eigen groep treden om het voor iemand op te nemen die wordt buitengesloten.'

Verbinding als antwoord op polarisatie

Ook de 75 Ambassades van Vrede organiseerden overal in Nederland verschillende activiteiten voor buurtbewoners. Zo werd in Zwolle voor het vierde jaar op rij een Walk of Peace gehouden, met dit jaar als thema 'Jij hoort erbij'. Ook was er een krachtige fototentoonstelling in Museum Vlaardingingen te bezoeken over een inclusieve samenleving. Het is geweldig om de inzet van de Ambassades van Vrede te zien.

Ook basisschool De Springplank in Zwolle deed mee aan de Walk of Peace. Directrice Suzanne Habers vertelde op het schoolplein over het karakter van deze basisschool die kinderen in hun kracht wil zetten. Leerlingen verkochten gerechten, waarvan de opbrengst voor het schoolreisje van volgend jaar wordt gebruikt. © Lize Kraan

Van fototentoonstellingen tot maaltijdavonden en vieringen tot debatten met lokale politici, samen lieten we zien dat het anders kan en dat er behoefte is aan verbinding als antwoord op polarisatie en uitsluiting.

Maryen Lhajoui, stagiaire van PAX, sprak tijdens de Walk of Peace in Zwolle over het leven van haar opa. Ondanks moeilijkheden en ervaringen van discriminatie was hij dankbaar voor zijn leven. © Lize Kraan

Nieuw, vreedzaam verzet tegen onrecht

Met het programma 'PAX Power to the People' organiseerden we verschillende evenementen over activisme en solidariteit. Samen met onder andere Abdelkader Benali, Roza Qaidi en Extinction Rebellion onderzochten we strategieën van vreedzaam verzet. Zo gingen we op zoek naar het verband tussen klimaatverandering en internationale veiligheid en spraken we over de revolutie die nodig is om geweld tegen vrouwen te stoppen.

Alle programmaonderdelen zijn terug te kijken via www.paxvoorvrede.nl/pax-power-to-the-people.

**'We moeten recht-
gelijkheid eisen en stelling
durven nemen als je
misstanden ziet.'**

PAX College Tour

Hoe verhouden de val van de Berlijnse muur, Black Lives Matter en de klimaatbeweging zich tot elkaar? Wat is de invloed van technologie op oorlogvoering? En hoe gaat het met de Dutchbat-veteranen en met de Srebrenica-overlevenden die in Nederland wonen? Voorafgaand aan en tijdens de nationale Vredesweek organiseerde PAX een College Tour: gastcolleges van PAX-programmaleiders die de situatie in conflictgebieden als geen ander kennen. Van non-violent action tot gender en veiligheid en van Srebrenica tot de relatie tussen conflict en klimaat. Dit jaar bracht de tour ons in samenwerking met studieverenigingen naar Eindhoven, Utrecht, Nijmegen en Amsterdam.

PAX Duif

Ieder jaar zet PAX met de PAX Duif mensen in de schijnwerpers die positieve verandering brengen in onze samenleving. Dit jaar ontving onder andere de Palestijnse vredesactivist Jack Munayer een PAX Duif. PAX-directeur Anna Timmerman overhandigde de onderscheiding: "Veel Palestijnen krijgen dagelijks te maken met geweld en onderdrukking. Jack heeft hun leven op een positieve manier veranderd. Hij staat symbool voor een nieuwe generatie activisten die zich op een vreedzame manier verzet tegen onrecht."

Jack Munayer zet zich al jaren in voor de veiligheid van Palestijnse burgers in de bezette Palestijnse gebieden als beheerder van het oecumenische begeleidingsprogramma van de Wereldraad van Kerken in Palestina en Israël. Met buitenlandse waarnemers bieden zij een beschermende aanwezigheid aan 'eenieder die zichzelf niet kan beschermen.' © Lize Kraan

Ook Edy Korthals Altes, Mercedes Zandwijken, Milieudefensie en de juffen Astrid en Jolanda ontvingen een PAX Duif. Bekijk alle bijzondere ontvangers van de PAX Duif 2021: www.paxvoorvrede.nl/PAXduif.

Mercedes Zandwijken is ook een van de ontvangers van de PAX Duif. Zij zet zich onvermoeibaar in om het collectieve bewustzijn van de erfenis van ons slavernij- en koloniale verleden te vergroten. In dit magazine vindt u een uitgebreid interview met Mercedes van Zandwijken (vanaf pagina 12).

Situatie **Syrische vluchtelingen** in Libanon vereist **nieuwe aanpak**

In november publiceerde de Refugee Protection Watch-coalitie het nieuwste rapport waarin de benarde situatie van Syrische vluchtelingen in Libanon wordt belicht. Daarin worden de mensenrechtenuitdagingen geschetst waarmee deze Syriërs dagelijks te maken hebben. De conclusie van het rapport is dat een ambitieuzere aanpak nodig is om bescherming van Syrische vluchtelingen te blijven garanderen, in lijn met de bepalingen van het VN-vluchtelingenverdrag.

Door: Eva de Boer

Refugee Protection Watch (RPW) zet zich in voor de bescherming van Syrische vluchtelingen in Libanon en hun veilige, vrijwillige en waardige terugkeer naar Syrië. RPW is een initiatief van lokale organisaties ALEF - Act for Human Rights, Basmeh and Zeitooneh, onderzoeksbureau Upinion, het Belgische 11.11.11. en PAX.

Ruim tien jaar oorlog in Syrië heeft de grootste vluchtelingencrisis van deze tijd veroorzaakt. Meer dan 13 miljoen Syriërs zijn op de vlucht voor het aanhoudende geweld, de helft van de Syrische bevolking. Het overgrote deel van Syrische vluchtelingen (83%) woont inmiddels in gastlanden in de regio.

Libanon kan opvang niet meer aan

Libanon, dat ten minste 910.600 officieel geregistreerde Syrische vluchtelingen opvangt (terwijl het werkelijke aantal wordt geschat op 1,5 miljoen), is een bijzonder voorbeeld. Het land heeft de op één na hoogste vluchtelingenpopulatie in verhouding tot de bevolking ter wereld: 134 geregistreerde vluchtelingen per 1.000 onderdanen.

Een grote meerderheid van de Syrische vluchtelingen in Libanon heeft geen levensvatbaar vooruitzicht op een duurzame oplossing om hun ontheemding in de nabije toekomst te beëindigen. Levensvatbaar is een veilige, vrijwillige en waardige terugkeer en lokale integratie in het gastland of hervestiging in een derde land. Deze mensen verkeren in het

ongewisse terwijl de omstandigheden om hen heen verslechteren.

De situatie in Libanon is de afgelopen jaren flink achteruitgegaan. Sinds twee jaar wordt Libanon geteisterd door een economische crisis. Driekwart van de bevolking leeft inmiddels in armoede. Door hyperinflatie is in ruim een jaar tijd de lokale munt met bijna 90 procent in waarde gedaald. Veel Libanezen en vluchtelingen in Libanon zijn niet meer in staat om in hun meest basale levensbehoeften te voorzien.

Terugkeerplan voor vluchtelingen zeer problematisch

Voor de Syrische vluchtelingen is er geen hoop op verbetering van hun situatie. Zij zitten vast tussen hun thuisland waar zij hun leven niet zeker zijn en een gastland dat in puin ligt en ze liever kwijt dan rijk is. De nieuwe regering van Libanon zet het actief terugkeerbeleid door, wat tot doel heeft zoveel mogelijk vluchtelingen terug naar Syrië te laten gaan. PAX maakt zich grote zorgen om deze kwetsbare groep.

PAX en haar partners vragen om een nieuwe aanpak voor duurzame oplossingen voor Syrische vluchtelingen en op meer structurele betrokkenheid van Syrische en Libanese ngo's bij internationale besluitvorming over beleid dat gevolgen heeft voor vluchtelingen uit Syrië en gastgemeenschappen in Libanon.

Bovendien vraagt PAX aan Nederland een ambitieuzer plan waarin onder andere opgenomen wordt om Syrië als onveilig

land te blijven categoriseren, niet mee te werken aan het Libanese terugkeerplan en de bestaande humanitaire hulp te behouden en waar nodig uit te breiden. PAX hamert op de internationale verantwoordelijkheid die ook Nederland heeft om Syrische vluchtelingen te blijven beschermen. ♦

'Vaak willen wit en zwart niet meer loslaten'

Mercedes Zandwijken ontving in september de PAX duif. "Een eer en een grote verrassing," zegt ze. Met de door haar bedachte Keti Koti Tafels komen mensen dichter tot elkaar. Er is veel belangstelling. "De volgende stap is dat alle groepen met een pijnlijke geschiedenis een eigen herdenkingsdag en tafel krijgen."

Door: Janneke Juffermans

Toen Mercedes Zandwijken haar Joodse echtgenoot ontmoette, was dat niet alleen het begin van hun liefde, maar kwamen ze ook samen op het idee van de Keti Koti Tafels.

Zandwijken: "Ik zat met hem aan de Sedertafel. Dat is voor de Joden de belangrijkste dag van het jaar. Dan herdenken ze wereldwijd dat ze 3000 jaar geleden slaaf zijn geweest in Egypte. Ze herdenken de uittocht uit Egypte die 40 jaar geduurd heeft, de plagen die ze allemaal overwonnen hebben. Dat wordt gevierd met liederen, gesprekken, verhalen over vrijheid. Toen ik aan die tafel zat, was ik jaloers dat ik niet zelf zo'n relatie had met mijn geschiedenis."

Die geschiedenis was er natuurlijk wel, maar er werd niet over gepraat. Zowel thuis binnen de familie als in de samenleving niet. "Ik ben in Nederland geboren en mijn familiegeschiedenis was beladen. Ik kende hem wel en wist over het slavernijverleden, maar ik kon me er niet openlijk toe verhouden." Mercedes wist dat dit niet alleen voor haar gold, maar voor heel veel nazaten van tot slaaf gemaakten. Dus bedacht ze de Keti Koti Tafels waar wit en zwart met elkaar in gesprek gaan.

Keti Koti Tafels brengen wit en zwart samen

Aan een Keti Koti Tafel zitten altijd 100 deelnemers tegenover elkaar en iedereen heeft een eigen gesprekspartner. De Keti Koti Tafel begint met een openingsritueel. Zandwijken: "Wit en zwart zitten tegenover elkaar en wrijven om de beurt elkaars polsen in met kokosolie. Dat staat symbool voor het wegwrijven van

Foto: Nadine Stijns

Mercedes Zandwijken.

pijn uit het verleden. Ze kauwen op bitterhout, dat staat voor de bitterheid van het slavernijverleden. Dit ritueel wordt begeleid door een koor dat liederen zingt die destijds werden gezongen op de plantage. Mercedes: "Vaak blijven wit en zwart na dit ritueel elkaars handen vasthouden." Lachend: "En dan moet het gesprek nog beginnen."

Dat gesprek bestaat uit een thema met drie dialogovragen. De spreker beantwoordt de vragen op basis van persoonlijke gevoelens en herinneringen. Na een minuut stilte geeft de luisteraar terug wat hij of zij heeft gehoord en wat het meest aangreep. Dan wisselen de rollen. Door de diepgaande uitwisseling ontstaan er verbindingen en staan de deelnemers even in elkaars schoenen.

Zandwijken: "We luisteren niet mee bij de gesprekken maar ik hoor wel veel terug tijdens het plenaire deel na afloop. Wit zegt vaak:

elkaars hand

‘Ik heb nu iets verteld wat ik nog nooit aan iemand verteld’. Dat geeft mij aan dat het een heel intiem gesprek geweest is. Van zwart hoor ik: ‘Ik heb me nog nooit zo vrij en gehoord gevoeld bij het delen van mijn ervaringen met racisme en discriminatie’. Beide partijen voelen zich gezien en gehoord door wat ze terugkrijgen van hun gesprekspartner. Zo vindt een refiguratie plaats van de eigen narratieve identiteit.’

Leg eens uit?

“De manier waarop wit reageert op de ervaringen van zwart kan bijdragen aan een meer bevrijdend narratief. Een diepgaande reactie van een wit persoon, kan heel bevrijdend werken voor zwart. En omgekeerd.”

Ik heb nu iets verteld wat ik nog nooit aan iemand verteld’

Zandwijken illustreert dit aan de hand van een recent gesprek hierover: “Ik zal je een klein voorbeeld geven, zei ik. Als zwart persoon ben je vaak geneigd om met de ogen van wit naar jezelf te kijken om mogelijke racistische of discriminerende reacties te voorkomen. Dit wordt ook wel dubbel bewustzijn genoemd. Als ik naar de markt ga en een loempiaatje koop, dan voorkom ik dat het servetje valt. Maar mocht dat toch gebeuren, dan raap ik het heel snel op. Ik wil op die manier vermijden dat iemand zegt: ‘Hier in Nederland rapen we op wat we laten vallen.’ De vrouw aan wie ik dit vertelde zei: ‘Dit is geen klein voorbeeld, dit is een heel groot voorbeeld.’ Daarmee veranderde ze mijn eigen ervaring. Ik hoef dit niet als iets kleins te ervaren. Dit is echt erg.”

Altijd weer vind je de sporen slavernij en kolonialisme

Voor de thema’s van de Keti Koti Tafel worden grote maatschappelijke en politieke onderwerpen vermeden of omgevormd tot persoonlijke invalshoeken. Zandwijken: “Bijvoorbeeld toen er sprake was van mogelijke excuses voor het slavernijverleden. Dit thema hebben we persoonlijk gemaakt: Hoe maak en aanvaard jij excuses? Schaamte en schuld is een ander thema. Of hoe neem en geef jij ruimte? Maar welk willekeurig universeel thema je ook neemt, bij zwarte mensen kom je vaak uit bij de sporen die de slavernij en het kolonialisme hebben achtergelaten.”

Hoe zit dat precies?

“Wij maken andere dingen mee dan witte mensen. Altijd weer vind je de sporen terug van het slavernijverleden. De waardigheid van zwarte mensen wordt dagelijks ondermijnd. Dat uit zich op heel veel manieren. En ook de meest woke witte mensen schrikken nog van wat ze horen van zwarte mensen.”

Kun je een voorbeeld geven van hoe dat blijkt tijdens de Keti Koti Tafel?

“Er komen bijvoorbeeld heel veel jonge witte studenten, die dachten dat ze heel

tolerant en gelijkwaardig waren door hun opvoeding. Maar ze komen erachter dat dit niet het geval is en dat ook zij blinde vlekken hebben. Ze zijn dan boos op het schoolsysteem en onzeker over hun gebrek aan kennis. Deze jongeren gaan echt voor een verandering in de samenleving.”

Waar worden ze mee geconfronteerd?

“Zij schrikken van hun eigen impliciete vooroordelen en hun eigen blinde vlekken. Waar die vandaan komen en dat die hun

wortels hebben in 400 jaar slavernij en de koloniale geschiedenis. Noem iets simpels als wat schoonheid is, wat mooi is. In alles wat we uitademen zitten die impliciete normen in onze samenleving. Wij hebben heel lang de witte mensen als superieur gezien.”

Zandwijken vertelt over een deelnemer aan de Ketu Kotu Tafel die was opgevoed door een moeder wiens moeder nog een tot slaaf gemaakte was. Deze vrouw moest altijd op haar knieën zitten als haar slavenmeester iets tegen haar zei. De deelnemer gaf aan dat hij tot op de dag van vandaag witte mensen niet in de ogen durfde te kijken. Zij had geleerd om naar beneden te kijken en hij moest zichzelf dwingen om dit niet te doen.

Jonge witte studenten komen erachter dat ook zij blinde vlekken hebben

Je bent inmiddels al tien jaar met de Ketu Kotu Tafels bezig. Vind je dat er sindsdien veel veranderd is op het gebied van inclusiviteit?
Zandwijken: “Zeker! Overal zijn er inclusiviteit- en diversiteitsmedewerkers gekomen. Het staat hoog op de agenda. Al onze activisten hebben inmiddels betaalde banen en ik heb mijn handen vol aan aanvragen voor de tafels.”

Zelf aan de slag?

Bestel de Ketu Kotu dialoog tas via ketukotutafel.nl

Daarin zit alles om zo'n tafel te organiseren:

- Een blik pindasoep
- Boyo cake
- Dialoogmethodiek
- Kokosolie
- Bitterhout
- 1 thema
- 3 dialoogvragen

De tassen kunnen nu al besteld worden t.b.v. de 1 juli herdenking van de afschaffing van de Nederlandse slavernij in 1863.

Zandwijken is momenteel dan ook bezig om haar kennis over te dragen. Overal in het land staan Ketu Kotu communities op die ze traint om zelf dit soort tafels te organiseren.

Erkenning van beladen geschiedenissen essentieel

Het praten over racisme is inmiddels veel normaler geworden, denkt Zandwijken: “Het onderwerp wordt makkelijker geaccepteerd en we kijken meer naar hoe we het kunnen bespreken. Het thema mag er zijn. ‘Its becoming mainstream’, zei een Amerikaanse laatst tegen me.” Toch is er volgens Zandwijken zeker ook nog sprake van institutioneel racisme. “Dat gaat niet zomaar weg.”

Wat vind je dat er politiek gezien moet gebeuren om dit te ondersteunen?

“Het zou fijn zijn als de overheid ons initiatief met geld zou ondersteunen. De methode is effectief gebleken, dat heeft Movisie (het landelijk kennisinstituut voor sociale vraagstukken) onderzocht. En er is veel vraag naar.”

En wat zou een organisatie als PAX kunnen doen?

“PAX kan een bondgenoot zijn. We zitten midden in het dekolonisatieproces. Straatnamen veranderen bijvoorbeeld. Hoe mooi zou het zijn als PAX en andere vredesbewegingen zich meer gingen bemoeien met het ondersteunen van het dekolonisatieproces door middel van dialoog? Ik zou PAX ook willen helpen de vrede in Nederland te bewaren door middel van het erkennen van de beladen geschiedenissen die in deze samenleving leven. En die zichtbaar maken voor het grote publiek.”

Want dat erkenning belangrijk is, daar is Zandwijken van overtuigd. En niet alleen voor mensen van Surinaamse afkomst. “Mijn ambitie is dat op alle belangrijke dagen van de verschillende gemeenschappen met een pijnlijke geschiedenis breed herdacht worden. Die van de Molukkers, de Hindoestanen, de Papoea's, de Marron etc. Er zijn 10 pijnlijke geschiedenissen in Nederland, veroorzaakt door het koloniale verleden en de slavernij. Ik ben met al die gemeenschappen bezig om hun eigen tafel te ontwikkelen. Hoe mooi zou het zijn als dat gestalte krijgt?” ♦

Ik steun PAX

Naam: Carla Giesen (1921-2020)
Betrokken bij PAX: **Empowerment vrouwen Palestina dankzij nalatenschap**

Recent ontving PAX, bij testament van Carla Giesen, een royale donatie. Daarmee starten op 1 januari 2022 twee projecten in Palestina. Een ervaren zusterorganisatie gaat jongeren opleiden om via TV en video de positie van vrouwen te verbeteren.

'Een dergelijke besteding van haar legaat was uitdrukkelijk de bedoeling

Met de donatie van Carla Giesen starten op 1 januari 2022 twee projecten in Palestina

van mijn moeder', zegt Maarten Verberk, de oudste van haar vijf kinderen. 'Een gelijkwaardige positie van vrouwen en mannen, vond zij, is overal een voorwaarde voor vrede in de maatschappij'.

Vanaf haar schooltijd zag Carla steeds meer de afhankelijke positie en beperkte ontwikkelingsmogelijkheden van vrouwen in haar eigen en wijdere omgeving. Haar studie klassieke talen moest ze binnen een jaar afbreken: 'door haar verloving werd die overbodig'. Tegen haar vijftigste (eind jaren 60) bezocht ze scholen met een doos voorbehoedmiddelen om seksualiteit en anticonceptie bij jongeren bespreekbaar te maken. Zorgzaamheid, genieten van schoonheid en zoeken naar wijsheid kenmerkten haar leven. Zo ging zij weer studeren, en behaalde haar kandidaats filosofie. Vanaf haar tachtigste steunde ze actief een stichting (Saamhorigheidsfonds) die wereldwijd acties financiert ten behoeve van achtergestelde groepen. Op haar 98e besloot ze een deel van haar nalatenschap in te zetten voor het verbeteren van de positie van vrouwen en meisjes in niet-Westerse landen.

In overleg met PAX-ers Marlou van Campen, Thomas van Gool en zoon Maarten zijn twee projecten ontwikkeld in Palestina. In het eerste project wordt een tiental jonge vrouwen opgeleid om op radio en TV te spreken met sleutelfiguren in de maatschappij over verbetering van de positie van vrouwen, met name hun deelname in politieke besluitvorming. Samen met PAX-partner PCPD (Palestinian Centre for Peace and Democracy) gaan we deze vrouwen verder opleiden om zelf als trainer andere jonge vrouwen te ondersteunen.

In het tweede project gaan een dertigtal jongeren tussen de 18 en 32 onder begeleiding korte films maken over gender-gerelateerde onderwerpen. Dergelijke onderwerpen zitten vaak nog in de taboesfeer. Met behulp van de films voeren ze discussie met leeftijdgenoten en anderen in thee- en buurthuizen om respect voor vrouwen te bevorderen. Een voorbeeld van zo'n filmpje is te zien op paxvoorvrede.nl/nalaten

PAX werkt nauw samen met lokale activisten en vrouwenorganisaties. Vrouwelijk leiderschap, inspraak, veiligheid, inclusiviteit en de noodzakelijke rol die vrouwen kunnen spelen in het bereiken daarvan staan centraal. ♦

Laat na voor vrede

Meer weten over PAX opnemen in uw testament? Vraag de brochure aan bij Marlou van Campen vancampen@paxvoorvrede.nl 06-48 98 14 91.

Club van 100 met...

Len Munnik

Ze maken al sinds eind jaren zeventig deel uit van de Vredesweek; de tekeningen van Len Munnik. Zijn eerste affiche is inmiddels iconisch: een vijfkopig gezin duwend tegen een kruisraket, met daaromheen de tekst: "Help de kernwapens de wereld uit, om te beginnen uit Nederland!". De buttons die van dit affiche werden gemaakt, gingen de hele wereld over. Een herkenbare stijl, tot op de dag van vandaag: bedrieglijk eenvoudig, maar met een grote zeggingskracht.

Len werd geboren in 1945 in Hengelo en, behalve naar grootvader Teunis, ook vernoemd naar twee Canadese soldaten die bij hen ingekwartierd waren en beiden Leonard heetten. "Ik sta een beetje in het teken van vrede." Op zijn tiende verhuisde hij naar Vlaardingen, waar hij de Mulo en de Grafische School doorliep. Hij vond werk bij een reclamestudio en werd op het spoor gezet van het werk van Saul Steinberg (1914-1999), die wereldwijd bekend werd met 'View of the World from 9th Avenue', een illustratie die in 1976 de cover van The New Yorker sierde.

Len: "Hij was ontzettend origineel. De directheid. En als er poespas op zijn tekening staat, dan is dat nodig voor de tekening. Alles wat onnodig is, laat hij achterwege. Vele cartoonisten zijn schatplichtig aan Steinberg".

De echtgenote van Len, Anke Munnik: "In 1989 werd de vraag naar Len's tekeningen zo groot dat ik besloot hem te ondersteunen. Ik werkte bij het IKVOS waar ook Mient-Jan Faber werkte. Len en ik hadden daardoor een inhoudelijke verbinding in ons werk en ik besloot die taak op me te nemen."

Anke onderhoudt sindsdien de contacten met opdrachtgevers, denkt inhoudelijk mee over de onderwerpen van de tekeningen

en is kritisch op het eindproduct. Als Anke niet overtuigd is, maakt Len hem opnieuw: "Je weet niet hoeveel tekeningen er in de prullenbak belanden..."

En de zeefdruk, die de leden van de PAX Club van 100-leden krijgen? Daarvoor kwam de inspiratie van een werk van René Magritte: 'Ceci n'est pas une pipe'. Len: "Hoe teken je de afwezigheid van iets? Dan moet je een gat tekenen ter grootte van de afwezig!" ♦

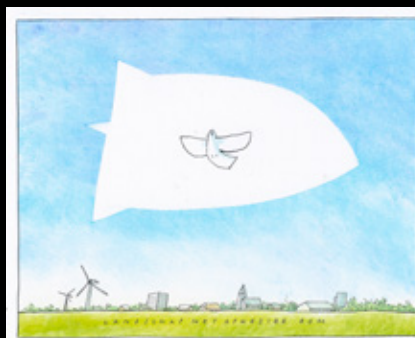
100 bijzondere gevers

We zijn eind vorig jaar gestart met de PAX Club van 100. Daarmee zoeken we 100 mensen die 1.000 euro kunnen geven voor ons werk tegen kernwapens. Binnen korte tijd meldden meer dan 60 mensen zich aan. Len Munnik maakte voor alle leden van de PAX Club van 100 een

persoonlijk ondertekende zeefdruk van zijn werk "Landschap met afwezige bom".

We willen de PAX Club van 100 compleet maken. Elk lid krijgt:

- de zekerheid dat de gift direct bijdraagt aan ons anti-kernwapen-programma;
- een bijzondere tekening van Len Munnik mét persoonlijke boodschap;
- twee keer per jaar een (online) bijeenkomst over het PAX-werk
- Exclusief PAX Club van 100-boekje over de geschiedenis en toekomst van werk tegen kernwapens

Doe je mee? Alle informatie: paxvoorvrede.nl/kernwapensweg